

УДК 006.55:378 (410)

I.I. Чучмій, Умань, Україна / I. Chuchmii, Uman, Ukraine
e-mail: irine-ch@mail.ru**ДЕРЖАВНІ СТАНДАРТИ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

Анотація. В статті розглядається поняття «управління освітою», виявлено особливості державних стандартів управління вищою освітою у Великобританії, зосереджено увагу на функціях державного управління освітою та охарактеризовано основні законодавчі документи, які є правовою базою для організації управління у британських ВНЗ. Проаналізовано систему моніторингу якості освіти у вищій школі Великобританії в сучасних умовах реформування її вищої школи.

В останні десятиліття освіта у Великобританії стала одним з найбільш пріоритетних напрямків у державній політиці незалежно від того, які політичні сили перебувають при владі. Ухвалення рішень, що визначають перспективу розвитку галузі, здійснюється на самому високому рівні в ієрархічній структурі управління – парламентом, урядом. Цьому сприяє співробітництво Великобританії з іншими країнами ЄС у галузі освіти. Вивчення державних стандартів вищої освіти відіграє важливу роль у сучасних процесах реформування суспільства в умовах глобалізації. У Великобританії склалися усталені форми державного управління, які опосередковано здійснюють вплив на систему вищої освіти в країні.

За прикладом багатьох країн у британських університетах забезпечення якості освіти закладено у понятті автономності вищих навчальних закладів на законодавчому рівні, та система вищої освіти діє у режимі самооцінювання.

Ключові слова: освіта, якість, моніторинг, освітні стандарти, управління освітою, вища освіта Великобританії, кодекс якості вищої освіти, агентство з гарантії якості освіти.

State standards of administration of higher education in great britain

Annotation. The concept of «education administration» and peculiarities of the UK state standards of higher education administration are considered in the article. The attention is focused on the functions of public administration of education. The basic legislative documents for the organization of administration in British universities are described. The system of monitoring the quality of UK higher education in modern conditions of its reforming is analyzed.

Over the past few decades, education has become one of priorities of the state policy in Great Britain no matter which the ruling political forces are. The decision-making, defining the prospects of the branch development, is carried out at the highest level of hierarchical structure of administration – the parliament and the government. It is facilitated by the cooperation of Great Britain with other EU countries in the field of education. The study of state standards of higher education plays an important role in modern processes of reforming the society under the conditions of globalization. In Great Britain certain forms of state government that indirectly influence higher education system in the country have been developed.

Following the example of many countries, ensuring the quality of higher education at the British universities is inherent in the concept of autonomy of higher educational institutions at the legislative level. The system of higher education operates in a self-assessment mode.

Key words: education, quality monitoring, educational standards, education management, higher education, UK Code of the quality of higher education, quality assurance agency for education.

Вступ. Дослідження державних стандартів управління вищою освітою відіграють важливу роль у сучасних умовах реформування суспільства та глобалізації. Традиційно у Великобританії склалися усталені форми державного управління, які опосередковано здійснюють вплив на систему вищої освіти у країні.

За прикладом багатьох країн у британських університетах забезпечення якості освіти закладено у понятті автономності вищих навчальних закладів на законодавчому рівні, система вищої освіти діє у режимі самооцінювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання управління вищою освітою Великобританії досліджується такими вітчизняними науковцями, як Л. Тупичак, А. Неженцева, А. Саргасян, Г. Красильникова та зарубіжними – А. Джон, Г. Келлер, М. Коган та ін.

Мета статті – проаналізувати особливості державних стандартів управління вищої освіти

Великобританії; виявити основні функції державного управління освітою у британських ВНЗ.

Методи дослідження – аналіз нормативно-правових документів стосовно вищої освіти Великобританії, узагальнення основних положень дослідження, моделювання особливостей державних стандартів управління вищої освіти Великобританії.

Виклад основного матеріалу. Для визначення особливостей державних стандартів управління вищою освітою необхідно звернутися до самого поняття «управління» та з'ясувати його значення у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. У філософському розумінні «управління» розглядається як «функція високоорганізованих систем (соціальних, біологічних, технічних), що забезпечує їхню структурну цілісність, підтримання заданого режиму діяльності, реалізацію програми досягнення мети. Головне завдання управління – забезпечення цілеспрямованої дії на керувану

систему, тому будь-яке управління – цілеспрямоване» [1, с. 81].

Розглядаючи управління як складне багатоаспектне явище, Є. Хриков визначає чотири основні його моделі.

Перша модель ґрунтується на критерії економічної ефективності освітньої установи. Відповідно до цієї моделі, освітня організація розглядається як замкнута, механістична, раціональна система, управління якою спрямоване на забезпечення її ефективності.

В основу другої моделі покладається критерій управлінської ефективності. Згідно з цим критерієм, освітня організація розглядається як напіввідкрита, органічна, природна система, управління якою передбачає інтеграцію її складових із метою оптимізації функціонування. Акцент у даному разі робиться на людських стосунках і управлінській поведінці.

Третя модель управління базується на критерії гнучкості. У концептуальному плані вона базується на теорії управління розвитком організаційних структур, теорії випадковості та інституційного розвитку.

Підґрунтям четвертої моделі управління слугує критерій релевантності. В її основі – положення екзистенціалізму, діалектичного методу, критичного реалізму і теорії людських стосунків. У рамках цієї моделі освітня організація розглядається як цілісна система елементів, що взаємодіють між собою, і у процесі управління якою фахівці спираються на свідомість і критичність ідей у контексті культурної релевантності [7, с. 31].

Основними функціями державного управління освітою є: планування, організація, мотивація, контроль. Провідна роль серед цих функцій належить контролю за змістом освіти, який сприяє забезпеченню єдності наукового знання і практичного досвіду, завдяки чому досягаються бажані результати, які визначаються конкретними соціальними обставинами [3].

Протягом останніх десятиліть освіта у Великобританії стала одним із найбільш пріоритетних напрямків у державній політиці незалежно від того, які політичні сили перебувають при владі. Ухвалення рішень, що визначають перспективу розвитку галузі, здійснюється на найвищому рівні в ієрархічній структурі управління – парламентом, урядом. Цьому наразі сприяє співробітництво Великобританії з іншими країнами ЄС у галузі освіти.

Як зазначає Р. Браун, Великобританія є однією з країн-ініціаторів Болонської декларації, яка має на меті створення єдиного освітнього простору, підвищення мобільності викладачів, студентів і випускників вищих навчальних закладів, зближення позицій європейських країн в економічній, соціальній і культурній сферах [8, с. 150].

Нині система освіти зазнає модернізації, успіх якої значною мірою залежить від раціонального

управління цією галуззю на всіх ієрархічних рівнях. Стратегічні цілі, завдання, пріоритетні напрями й основні шляхи радикального перетворення управління системою освіти визначено законами Великобританії «Освіта для всіх» (1985), «Закон про освіту» (1986), «Закон про повну загальну, спеціальну середню та вищу освіту» (1992), «Ера освіти» (1998), «Болонська декларація» (1999), «Закон про вищу освіту» (2004), «Закон про вищу освіту» (2006).

Аналіз цих документів показує, що впровадження їх у правове поле забезпечує логічність та послідовність трансформації британської освітньої системи відповідно до певної державної ідеології (ліберальної чи консервативної).

Оскільки основний період реформ припав на роки перебування при владі лейбористського уряду, то й ідеологія цих реформ відповідає основним принципам неолібералізму: обмеження функцій держави в галузі освіти; поширення на галузь освіти ринкових механізмів конкуренції; поширення теорій соціального вибору на галузь освіти; методологічний індивідуалізм (людина як вільний, раціональний, автономний, само зацікавлений індивід); розвиток «нового менеджменту», тобто поширення принципів та механізмів менеджменту, характерного для сфери приватного бізнесу, на соціальну сферу, зокрема, на галузь освіти; роздержавлення освітньої галузі, приватизація освітніх послуг; децентралізація управління освітньою системою. Курс лейбористів в освітній сфері був частиною їх загальної державної стратегії створення умов для самостійного піклування громадян про власний добробут [4].

Науковець А. Саргсян виокремлює наступні особливості процесу реформування вищої освіти Великобританії: спрямованість на інтеграцію в європейський освітній простір (участь у Болонському процесі); спрямованість на впровадження сучасних інформаційних технологій навчання (розвиток дистанційної освіти); намагання зберегти баланс між інноваціями та традиціями (збереження і розвиток традиційних форм і методів навчання у вищій школі).

За твердженням А. Неженцової, управління освітніми стандартами і якістю вищої освіти в університетах Великої Британії спирається на кілька основних цінностей:

1) прозорість – усі результати спостережень, міркувань та пропозицій із проведення дій, оцінювання або фінансування регулярно публікуються та доступні для всіх. Таким чином, кожен ВНЗ має можливість ознайомитися з щорічними доповідями інших навчальних закладів, визначити своє місце у порівнянні з ними та здійснити належні заходи в разі потреби;

2) оперативність;

3) підзвітність;

4) чесність і справедливість [2, с. 178-179].

У сучасній системі вищої освіти кожний вищий навчальний заклад Великої Британії самостійно

розробляє освітні програми, і це розвиває «дух суперництва» серед викладачів ВНЗ, даючи змогу здобувати найкращі результати в навчанні того чи іншого предмету [5, с. 10-11].

З вищезазначеного постає питання моніторингу якості освітніх послуг, які надають британські університети у процесі навчання. Зокрема, у Великобританії існує система гарантії якості освіти.

Л. Тупичак зазначає, що моніторинг якості вищої освіти Великобританії здійснюється відповідно до наступних цілей: забезпечення дотримання ВНЗ академічних стандартів кваліфікацій; гарантування якості освітніх послуг; розширення можливостей студентів набути освітній та професійний досвід; забезпечення підзвітності ВНЗ щодо державних інвестувань; надання достовірної інформації про якість освіти й стандарти тим, хто бажає її отримати або її потребує [6, с. 330].

Для здійснення моніторингу якості вищої освіти у ВНЗ Великобританії у 1997 році було засновано Агентство з гарантії якості освіти (QAANE), яке забезпечує багатоступеневу систему акредитації університетів і оцінювання їхніх освітніх програм.

Агентство з гарантії якості освіти – це незалежний недержавний орган, що перебуває у власності низки організацій, які репрезентують вищу освіту Великобританії і фінансується через внески університетів та коледжів вищої освіти. Його поява стала результатом інтенсивного та водночас еволюційного процесу становлення нових підходів до зовнішньої та внутрішньої оцінки якості вищої освіти. Агентство є фактично основним виразником оцінювальних підходів до якості вищої освіти в Об'єднаному Королівстві (за наявності певних процедурних відмінностей в Англії, Північній Ірландії, Шотландії та Уельсі) [13].

На законодавчому рівні у британських ВНЗ закріплена вимога функціонування системи внутрішнього забезпечення та моніторингу якості освіти. Принцип первинної відповідальності ВНЗ за забезпечення якості навчального та наукового процесів закладено у понятті автономності вищих навчальних закладів Великобританії та інших європейських країн. Водночас заклади професійної освіти й навчання законодавчо зобов'язані мати такі системи, що функціонують у режимі самооцінювання. Донедавна всі внутрішні процедури забезпечення моніторингу якості університетів Великої Британії здійснювалися відповідно до «Кодексу практики забезпечення академічної якості й стандартів у вищій освіті», розробленого Агентством [11].

Кодекс якості освіти визначає 19 пунктів, виконання яких веде до очікуваних результатів навчання студентів у ВНЗ Великобританії. Кодекс якості освіти був впроваджений на заміну стратегії «Академічна інфраструктура» [2012], яка використовувалася в якості основного орієнтира для перевірки на якість вищої освіти Великобританії.

Кодекс якості включає в себе:

- встановлення і підтримку стандартів, як визначено в рамках британських освітньо-кваліфікаційних рівнів і статистики предметних тестів;
- задоволення потреб британського суспільства в галузі якості студентського досвіду і пошуку шляхів його поглиблення;

- надання достовірної та надійної інформації щодо курсів навчання.

Теми, які включено до пунктів очікувань діяльності Кодексу:

- планування та розробка курсів та правил вступу;

- ефективна підтримка процесу навчання і викладання;

- ефективна і своєчасна оцінка студентських знань і забезпечення зворотного зв'язку;

- надійне використання зовнішнього спостереження за навчанням студентів;

- належна обачність в управлінні партнерськими відносинами між різними освітніми установами;

- врахування поглядів студентів і задоволення їх освітніх потреб.

У 2015 році Кодекс якості був розширений для включення освітньо-кваліфікаційних рівнів ВНЗ Великобританії із врахування статистики предметних тестів з метою виявлення рівня сформованості знань, умінь та навичок бакалаврів і магістрів у конкретних дисциплінах.

Так, в Шотландії рівні сформованості знань, умінь та навичок були різними, що зазначено у «Структурі шотландської кредитно та освітньо-кваліфікаційної системи» [12].

У системі вищої освіти Уельсу також існує структура інтеграційних академічних кредитів та освітньо-кваліфікаційних рівнів, у той час як у Англії існує окрема кредитна структура під керівництвом Агентства гарантії якості освіти [9].

Працівники вищої освіти використовують Кодекс якості освіти відповідно до внутрішньої політики ВНЗ, у якому вони працюють, та методичних розробок у межах програм навчання на отримання освітньо-кваліфікаційного рівня, а інспектори Агентства гарантії якості освіти використовують Кодекс як стандарт очікуваних результатів від підготовки студентів у ВНЗ Великобританії [10].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Управління системою освіти визначається законами Великобританії про освіту наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. До особливостей державних стандартів управління вищою освітою Великобританії можемо віднести моніторинг якості освіти, який здійснюється Агентством гарантії якості освіти відповідно до Кодексу якості освіти; автономну роботу університетів щодо впровадження державних стандартів управління освітою відповідно до нормативно-законодавчого підґрунтя;

децентралізацію управління системою освіти та надання британським університетам більш широких повноважень у вдосконаленні системи управління освітою у конкретному ВНЗ. Основними функціями державного управління вищою освітою Великобританії є: планування, організація, мотивація

та контроль викладацької і навчальної діяльності в університетах. Потребують подальшого вивчення регіональні особливості управління вищою освітою в Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії та механізми інтеграції системи вищої освіти Великобританії у європейський освітній простір в умовах глобалізації.

Література:

1. Гаєвська Л. А. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (Друга половина XIX – початок XX століття) : дис. ...доктора. наук з держ. управління / Гаєвська Лариса Анатоліївна. – К., 2010. – С. 81.
2. Неженцева А. Є. Проблема управління якістю освіти в університетах Великої Британії / А. Є. Неженцева // Витоки педагогічної майстерності : збірник наукових праць. – Полтава, 2011. – С. 178-179.
3. Самандас Н. В. Становлення і розвиток системи державних органів управління освітою в Україні (1917 – 1941 рр.) : дис. ...канд. наук з держ. управління : 25.00.05 / Самандас Наталія Володимирівна. – К., 2001. – 215 с.
4. Саргсян А. Л. Реформування системи вищої освіти Великобританії в кінці XX – на початку XXI століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 « Загальна педагогіка та історія педагогіки » / Саргсян Асмик Людвігівна. – Луганськ, 2009. – С. 19.
5. Статінова Н. П. Якість освіти у контексті інтеграції вищої школи у всесвітній простір / Н. П. Статінова // Наукові праці: науковий журнал. – Чорноморський державний університет імені Петра Могили, 2010. – Вип. 123. – С.10-11.
6. Тупичак Л. Л. Розвиток системи управління якістю освіти у Великобританії: досвід для України / Л. Л. Тупичак // Ефективність державного управління: зб. наук. праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С Загорського, доц. А.В Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 30. – С. 330-332.
7. Хриков Е. Н. Теоретические основы внутришкольного управления / Е. Н. Хриков. – Луганск : Вид-во «Альма-матер», 1999. – С. 31.
8. Brown, R. Quality assurance in higher education : The UK experience since 1992 / Roger Brown. – London; New York : Routledge Falmer. – 2004. – 201 p.
9. «Credit and Qualifications Framework for Wales». Welsh Assembly. – Режим доступу:<http://gov.wales/topics/educationandskills/qualificationsinwales/creditqualificationsframework/?lang=en> (дата звернення 14.09.2015).
10. «Higher Education Credit Framework for England». – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/Academic-Credit-Framework.pdf> (дата звернення 11.03.2015).
11. Quality and standards in UK universities: A guide to how the system works. Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA). – Режим доступу: [www.eua.be/.../44806UniUK_guide_lores_1_p./](http://www.eua.be/.../44806UniUK_guide_lores_1_p/) (дата звернення 14.03.2014).
12. «Scottish Credit and Qualifications Framework». SCQF Partnership. – Режим доступу: <http://scqf.org.uk/> (дата звернення 14.09.2015).
13. The Quality Assurance Agency for Higher Education. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/aboutus>. (дата звернення 10.03.2015).